

УДК 371.315=111

САМОСТІЙНА РОБОТА ЯК ПРОВІДНА ФОРМА ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ОВОЛОДІННЯ ІНОЗЕМНОЮ МОВОЮ ПРОФЕСІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ У НЕМОВНОМУ ВИЩОМУ ЗАКЛАДІ ОСВІТИ

З.М. Корнєва

*доцент кафедри теорії, практики та перекладу англійської мови
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут»*

У статті аналізується організація роботи з написання реферату та його представлення на студентській науковій конференції. Цей процес передбачає взаємозв'язок у навчанні усім видам іноземної мовленнєвої діяльності.

Ключові слова: самостійна робота із оволодіння іноземною мовою, участь у студентській конференції, написання реферату іноземною мовою.

У сучасних умовах стрімкого розвитку науки і техніки, швидкого накопичення та оновлення інформації неможливо навчити людину на все життя, важливо викликати у неї інтерес до накопичення знань, навчити її вчитися. Сучасне суспільство постійно вимагає від індивіда адекватних змін. У зв'язку з цим першочергового значення набуває система вищої освіти як один із визначальних факторів, що впливає на професійне становлення особистості. Саме тому від якості вищої освіти безпосередньо залежать як успіхи окремої людини, так і загальний позитивний розвиток суспільства.

Мета освіти сьогодні – це підготовка фахівців, здатних забезпечити перехід від індустріального до інформаційно-технологічного суспільства через новаторство у навчанні, вихованні та науково-методичній роботі.

Наголос все більше робиться на якості освіти, універсальності підготовки випускника та його адаптованості до ринку праці, на особистісну орієнтованість навчального процесу, його інформатизацію, визначальну важливість освіти у забезпеченні сталого людського розвитку.

Необхідність цих процесів диктується Європейською орієнтацією України загалом та входженням України у Європейське освітнє і наукове поле зокрема. Україна чітко визначила орієнтир на входження в освітній і науковий простір Європи, здійснює модернізацію освітньої діяльності в контексті європейських вимог, дедалі наполегливіше працює над практичним приєднанням до Болонського процесу.

У країнах-членах Ради Європи виникає потреба підготувати студентів до самостійного навчання упродовж всього життя, що стало причиною переходу від механічного накопичення знань до розвитку вмінь та здібностей кожного студента. З цією метою все більше уваги приділяється організації самостійної роботи студен-

тів, під час якої у них формується навчальна компетенція. За даними ЮНЕСКО в університетах країн Європи на самостійну роботу відводиться від 40% до 70% усього навчального часу. У США на одну годину аудиторної роботи припадає дві години позааудиторної. За іншими даними співвідношення аудиторної та позааудиторної роботи в світі складає 1:3,5.

В освітньому просторі України відбулися зміни в організації навчальної діяльності студентів. Оскільки у Міністерстві освіти і науки України дотримуються думки, що велика кількість аудиторних занять – це «позабавлення можливості студента бути підготовленим до самостійності у його подальшій професійній діяльності», а студенти самі прагнуть чинити по-дорослому і приймати власні рішення, Положенням про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах передбачається, що самостійна робота студентів як «основний засіб оволодіння навчальним матеріалом» має становити не менше 1/3 і не більше 2/3 загального обсягу часу, відведеного на вивчення конкретної дисципліни. Співвідношення між аудиторною і позааудиторною роботою змінюється на користь останньої. Так, Міністерство освіти і науки України рекомендувало знизити кількість годин аудиторного навантаження з 36 до 30 на тиждень, що на даний момент активно запроваджується на місцях (Ягельська 2005).

Традиційно використовуються такі форми організації та проведення самостійної роботи студентів: семестрові завдання для самостійної та індивідуальної роботи; консультації, індивідуальні заняття, колоквиуми, графічно-розрахункові та контрольні роботи, складання позаурочного читання з іноземної

мови. Крім того, в навчальних планах спеціальностей все чіткіше реалізується тенденція до скорочення аудиторних годин та збільшення кількості годин, які відводяться на самостійну роботу студента (50-60 % навчального часу). Вважається, що студент в цей час повинен самостійно опрацювати конспекти лекцій, літературу до тем, що виносяться на практичні і семінарські заняття, самостійно складати конспекти з тем, які виносяться на самостійне вивчення, виконувати реферати тощо. Останнім часом форми такої роботи урізноманітнилися пошуком інформації в системі Інтернет, виконанням найпростіших завдань на комп'ютерній техніці. Однак, в усіх випадках ми маємо справу з виключно інформаційно-пошуковими формами роботи, сутність яких зводиться до чисто технічної роботи, а факт існування звіту визнається як фактор успішного засвоєння опрацьованого матеріалу. Такі завдання не вимагають навіть глибокої систематизації, не те, що творчого осмислення, конструювання, моделювання. Дані форми роботи практично не оцінюються, бо передбачається врахування їх результатів у оцінці знань, здобутих студентом під час їх виконання. Проте, відомо, що ефективність такого роду самостійної роботи є надто низькою і ретельно виконує її лише частина, як правило, встигаючих студентів.

Творча (евристична), наближена до наукового осмислення і узагальнення робота можлива лише як результат організації самостійного навчання з обов'язковою присутністю в ній цілепокладання та його досягнення за допомогою ефективних технологічних схем самоосвіти. Крім того, така робота повинна бути індивідуалізованою з урахуванням рівня творчих можливостей студента, його навчальних здобутків, інтересів, навчальної активності тощо.

Подолання протиріччя між вимогами суспільства та можливостями сучасної вищої школи у підготовці спеціалістів-особистостей викликає необхідність досліджувати проблему «самостійна робота».

Проблема самостійної роботи полягає передусім у відсутності єдиного наукового підходу у її розгляданні. Проблемі дослідження самостійної роботи у мовних і немовних вищих закладах освіти завжди приділялась значна увага в дослідженнях з педагогіки і психології (В.М.Буринський (2001), І.С.Зоренко (1997), В.Д.Ковальчук (1990), В.А.Козаков (1991), В.В.Луценко (2002), В.Д.Мороз (2003), П.І.Підкасистий (1980), М.М.Солдатенко (2002), І.В.Хом'юк (2003)). Чимало досліджень цієї проблеми проведено і в галузі методики викладання іноземних мов (Г.М.Бурденюк (1993), С.Г.Заскалета (2000), Л.І.Іванова (1997), Н.Ф.Коряковцева (2002), Н.З.Магазова (1995),

Л.В.Онучак (2002), Ф.М.Рабінович (1988), Г.В.Рогова та І.Т.Качан (1976), Сорокіна (1991).

Під самостійною роботою ми, слідом за Н.В.Ягельською, розуміємо форму організації і реалізації навчально-пізнавальної діяльності студентів, яку спрямовує і контролює викладач або сам студент у відповідності з програмою навчання та індивідуальними потребами на аудиторних заняттях або у позааудиторний час з метою оволодіння професійними знаннями, навичками й уміннями та для самовдосконалення (Ягельська, 2005).

Зміст самостійної роботи з дисципліни повинен відповідати курсу та визначатися його програмою. Розроблена з урахуванням сучасних досліджень програма з англійської мови для професійного спілкування (2005) підтримує положення більшості авторів про те, що центральним компонентом змісту навчання є професійно спрямовані навички й уміння, та визначає, що впродовж вивчення курсу студенти повинні оволодіти англійською мовою на рівні *Vantage (B2)* (для бакалаврів та спеціалістів) та *Effective Operational Proficiency (C1)* (для магістрів) за дескриптивною шкалою, запровадженою Радою з культурного співробітництва Європи, її комітетом з питань освіти та секцією сучасних мов при Раді Європи.

Навчальний курс «Іноземна мова професійного спрямування» на кожному кваліфікаційному рівні складається модулів, які розробляються вищих закладах освіти. Ресурсом для розробки модулів є Типова програма. Викладання мови може потім здійснюватись у різних практичних формах з метою розвитку мовної поведінки відповідно до спеціальностей студентів, їхніх потреб та життєвих планів.

Зміна цілей навчання у вищих закладах освіти на користь практичного оволодіння усним спілкуванням призвела до перегляду організаційних форм та змісту завдань для самостійної позааудиторної роботи студентів. Цей вид роботи дозволяє приділяти більшу увагу оволодінню письмовим спілкуванням без шкоди для усної мовної практики, котра може проводитись виключно в межах аудиторних годин. Звідси, можна виділити такі цілі застосування самостійної навчальної діяльності:

- оптимізація процесу навчання іноземної мови з точки зору економії аудиторного навчального часу;
- актуалізація та активізація пошуку нових знань тими, хто навчається;
- розвиток творчого характеру освіти;

- підвищення якості засвоєння навчальних програм, які пропонуються.

У зв'язку з цим перед системою освіти постає таке завдання, як розвиток навчальних умінь, які застосовуються у самостійній навчальній діяльності. Для забезпечення її ефективності необхідно, щоб ті, хто навчається, вміли працювати з мовою, знали, наприклад, де можна знайти ту чи іншу довідкову інформацію, як можна покращити мовленнєві навички, якими прийомами можна скористатися для запам'ятовування нової лексики.

В теорії педагогіки самостійна робота виділяється як одна із чотирьох основних форм навчальної діяльності студента (Котова, 2004). Проте реалізувати цю форму навчальної діяльності можливо лише за дотримання низки умов, найбільш істотними з яких є наявність мотивації та базових навчальних навичок самостійної роботи у студентів, а також ефективної організації їх навчальної діяльності викладачем.

Самостійна діяльність передбачає доволі високу мотивацію, особливо внутрішню, здатність самостійно виконувати різні типи завдань, що включають творчі продуктивні уміння, здійснювати самоконтроль та самооцінку. Проаналізувавши різні аспекти визначення рівня готовності студента до здійснення самостійної навчальної діяльності, можна виділити низку взаємопов'язаних складових:

1. Психологічний компонент (мотивація, ставлення до даної діяльності, інтелектуальні можливості та здібності, вольовий потенціал, саморегуляція);
2. Комунікативний компонент (рівень сформованості комунікативної компетенції);
3. Методологічний компонент (оволодіння способами та прийомами самостійної діяльності).
4. Наявність навичок перекладу та методів роботи зі словником та довідковою літературою;
5. Вміння працювати із комп'ютерним програмним забезпеченням та Інтернетом.

До засобів організації самостійної роботи можна віднести такі: 1) забезпеченість підручниками, посібниками, методичними вказівками для самостійної роботи; 2) наявність навчальних аудіо-, відео- та комп'ютерних навчальних програм; 3) застосування системи комунікативних завдань для розвитку усіх комунікативних умінь.

Самостійна робота студентів з іноземної мови має поліфункціональний характер, оскільки сприяє оволодінню іноземною мовою як необхідною професійною складовою сучасного спеціаліста, формуванню універсальних навичок самостійного отримання знань та розвитку інформаційної культури особистості. Самостійна робота студентів неможливих закладах освіти

орієнтована на формування навичок роботи з іншомовними джерелами інформації за профілем спеціальності (читання, переклад, аналіз, інтерпретація, оцінка, передача інформації) та навичок усного мовлення в межах тем, які вивчаються. Самостійна робота студентів є продовженням і доповненням аудиторної роботи під керівництвом викладача та етапом підготовки студентів до самостійного використання мови для задоволення інформаційних потреб та участі у потенційних актах комунікації (Костера, 1986).

У системі навчання немовного закладу освіти нами виділено такі види самостійної роботи:

- самостійна робота під час аудиторних занять;
- самостійна робота вдома із короткострокових завдань (відпрацювання мовного матеріалу за підручником, письмові вправи, порціонне читання, комунікативно-мовленнєві завдання);
- самостійна робота із довгострокових завдань (позааудиторне читання текстів значного обсягу, позааудиторна робота з аудіо-, відео матеріалами та електронними ресурсами, проектна робота).

Формування комунікативних можливостей студентів здійснюється в межах тем, які орієнтовані на профіль навчання. Студенти отримують завдання із селективної обробки матеріалу тематичних повідомлень відповідно до індивідуальних можливостей та уподобань, завдання на компресію та розгортання повідомлень.

Як показує досвід, великий освітньо-виховний потенціал має самостійна робота із підготовки до участі у групових, міжгрупових, факультетських тематичних конференціях, конкурсах та олімпіадах, до участі у вузівській науково-творчій студентській конференції.

У процесі самостійної роботи у студентів формується вміння усвідомлювати, визначати та формулювати свої пізнавальні та інформаційні потреби, запит інформації, навички пошуку, відбору, аналізу та систематизації, а також передачі інформації. Не менш важливою є звичка до постійної роботи із іншомовними джерелами інформації та вміння перемикаєти увагу із мовних форм на інформацію. Однією із основних цілей самостійної роботи іноземною мовою у немовному закладі освіти є формування пізнавальних та інформаційних інтересів не лише у зв'язку із конкретними видами навчальної діяльності, але як елемента загальної культури особистості, як способу постійного роз-

виту та самовдосконалення (Нечаев, 1998). Організаційні принципи оформлення самостійної роботи також мають освітньо-виховне значення. Вони формують навички самоорганізації інформаційної діяльності: формулювання завдань і цілей діяльності. Визначення результату діяльності та термінів виконання.

Самостійна робота студентів охоплює всі аспекти вивчення іноземної мови і значною мірою визначає результати та якість засвоєння дисципліни «Іноземна мова професійного спрямування». У зв'язку із цим планування, організація, виконання і контроль самостійної роботи з іноземної мови набувають особливого значення та потребують методичної розробки та забезпечення. Метою організації самостійної роботи у немовному закладі освіти повинно стати забезпечення студентів необхідними даними, методиками та алгоритмами для успішного виконання різних видів самостійної роботи.

Навчання іншомовного спілкування у немовному закладі освіти пов'язано із низкою обмежень, основне із них – несприятлива частотно-часова характеристика занять і той факт, що спілкування є здебільшого навчальним. Разом із тим статус майбутнього спеціаліста і конкретний профіль його навчальної діяльності в цілому допускають певні можливості виходу за межі навчального спілкування через його зацікавленість у інформації, яка стосується спеціальності. Роль викладача полягає у підготовці студентів до майбутньої наукової та професійної діяльності через формування міждисциплінарних знань та розвиток пізнавальної самостійності.

Виконання творчих завдань, які включають роботу із науково-популярними загальнонауковими текстами, що відповідають спеціальності студента на другому курсі; читання, аналіз, реферування наукових статей і технічної літератури з метою написання реферату та його представлення на студентській науковій конференції на третьому-четвертому курсах; захист дипломної роботи іноземною мовою на п'ятому курсі, і нарешті, навчання в магістратурі та аспірантурі – етапи самостійної роботи студентів в процесі безперервної освіти.

Необхідно чітко уявляти собі можливості кожного студента, тому реалізуючи особистісно орієнтований підхід у навчанні, викладач повинен вибудовувати модифіковану, адаптовану для кожного студента індивідуальну програму навчання, яка дозволяє вибрати той чи інший темп, шляхи та етапи роботи.

При розробці подібної стратегії слід враховувати готовність студента до здійснення навчальної діяльності. Успішність процесу навчання, особливо на старшому етапі, залежить

від того, наскільки правильно організована самостійна робота студентів.

Ефективність організації навчальної діяльності передбачає розподіл самостійної роботи за всіма видами мовленнєвої діяльності, визначення змісту кожного виду самостійної роботи та відслідковування їх послідовності.

На нашу думку, організація роботи із написання реферату та його представлення на студентській науковій конференції може слугувати прикладом організації самостійної роботи, оскільки цей процес передбачає природний взаємозв'язок всіх видів мовленнєвої діяльності.

На початковому етапі студентам пропонується підібрати матеріал для вступу та, прочитавши його, написати анотацію, після чого представити свої висновки, самостійно обґрунтувавши актуальність обраної теми.

Робота над теоретичною частиною реферату займає більшу кількість часу. Цей етап самостійної роботи передбачає підбір та читання спеціальної літератури, її аналіз та власні висновки студента. Студентам також пропонується усно представити результати своєї роботи на одному із занять, дати відповіді на запитання своїх одногрупників, аргументувати власну точку зору.

Створення практичної частини реферату може являти собою найбільшу складність, оскільки рішення низки проблем, вибраних студентами, можливе лише у спеціально створених лабораторних умовах і потребує значних часових витрат, тому при виборі та формулюванні теми реферату слід максимально наблизити її до реальних умов та терміну виконання роботи.

Реферат не обов'язково представляється на студентській конференції. Проте сам процес представлення проміжкового та кінцевого його результатів у групі та на спільному занятті двох груп однієї спеціальності дозволяє студенту стати суб'єктом навчальної діяльності, усвідомити її, управляти нею, а це вже є передумовою успішності безперервної освіти.

Роль викладача у даній роботі – керуюче-консультативна.

Отже, систематична самостійна робота студентів вищих закладів освіти з набуття знань з використанням іноземної мови дозволяє створити передумови для успішної самостійної пізнавальної діяльності після завершення навчання у вищому закладі освіти, дає можливість готувати студентів до життя і діяльності у мультинаціональному, мультикультурному суспільстві.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Костера П.* Обучение иностранному языку в языковой лаборатории: Монография. – М.: Высшая школа, 1986. – 151 с.
2. *Нечаев В.Я.* Социология образования: Курс лекций / Нечаев В.Я. – М.: Центр социологии образования, 1998. – 190 с.
3. *Педагогические теории, системы, технологии* : Учеб. для студентов высш. и сред. учеб. заведений, обучающихся по пед. специальностям и направлениям / И.Б. Котова и др. / Под ред. С.А. Смирнова. – М.: Академия, 2004. – 509 с.
4. *Самостоятельная работа студентов: теоретические и прикладные аспекты*: Сб-к м-лов международной научно-методической конференции / Под ред. А.А.Баранова, Г.С.Трофимовой. – Ижевск, 2004. – 268 с.
5. *Ягельська Н.В.* Методика організації самостійної роботи студентів з англійської мови з використанням професійного мовного портфеля: Автореф. дис. ...канд.пед.наук: 13.00.02 / Київський національний лінгвістичний університет. – К., 2005. – 23 с.

Стаття надійшла до редакції 10.10.2006 р.